

Пошукі і здабыткі літаратурознаўцы

27 лістапада Савет Міжпарламенцкай асамблеі дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў прыняў рашэнне аб прысуджэнні беларускаму пісьменніку Уладзіміру Гніламёдаву прэміі імя Чынгіза Айтматава. Заснавана прэмія ў 2012 г. па ініцыятыве Жагарку Кенеша (парламента) Кыргызскай Рэспублікі ў гонар выдатнага пісьменніка і з’яўляецца формай заахвочвання грамадзян дзяржаў СНД. Прысуджаецца яна раз на год за дасягненні ў галіне літаратуры, выдатныя арыгінальныя творы і шматгранную літаратурную дзейнасць.

У розныя гады яе лаўрэатамі становіліся такія вядомыя і аўтарытэтныя на постсавецкай прасторы асобы, як галоўны рэдактар расійскай «Літаратурнай газеты» Юрый Палякоў, азербайджанскі пісьменнік, рэжысёр і сцэнарыст Анар Рзаеў, армянскі дзяржаўны дзеяч, паэт, філолаг-перакладчык, дырэктар Інстытута старажытных рукапісаў Матэнадарана імя Месропа Маштоца Грач’я Тамразян і інш. Летась узнагароду атрымаў народны паэты Таджыкістана, драматург, кінасцэнарыст Мухамад Гаіб.

Кандыдатуру Уладзіміра Гніламёдава прадставіла да ўзнагароджання Камісія па культуры, інфармацыі, турызму і спорце МПА СНД за дасягненні ў галіне літаратурнага ведавання і шматгранную літаратурную дзейнасць.

Доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Уладзімір Гніламёдаў — патрыярх беларускай навукі і культуры, выдатны беларускі літаратурназнаўца, літаратурны крытык, арганізатар навуковага жыцця, празаік. Пад яго кіраўніцтвам і пры яго непасрэдным удзеле на аснове новых сучасных тэарэтыка-метадалагічных прынцыпаў і каштоўнасцей і з улікам усяго магчымага спектра факталагічных даных, якія адкрыліся на этапе найноўшай гісторыі, ажыццяўляліся такія фундаментальныя навуковыя праекты агульнарэспубліканскага значэння, як «Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя» ў 4 тамах 6 кнігах, «Гісторыя беларускай літаратуры XI—XIX стагоддзяў» у 2 тамах, «Анталогія даўняй беларускай літаратуры: XI — першая палова XVIII стагоддзя» ў 2 тамах, вялася распрацоўка Збору твораў Якуба Коласа ў 20 тамах, Збору твораў Максіма Танка ў 13 тамах, Збору твораў Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў 2 тамах, Збору твораў Івана Шамякіна ў 23 тамах, шматлікіх калектыўных манаграфічных выданняў і інш.

Даследаванні самога У. Гніламёдава тычацца гісторыі, тэорыі і метадалогіі беларускага літаратурнага ведавання і прысвечаны вывучэнню самых складаных і актуальных праблем айчынай літаратуры. Яны ўражваюць багаццем факталагічнага зместу, смеласцю і арыгінальнасцю тэарэтыка-метадалагічнага мыслення, аналітычным асэнсаваннем ідэянамастацкіх з’яў, падкрэсленай важкасцю ацэнак і заключэнняў. Варта заўважыць тую акалічнасць, што ўсе найбуйнейшыя літаратурназнаўчыя работы вучонага адразу па іх выхадзе атрымлівалі высокую ацэнку навуковай грамадскасці. Пра многае гавораць адны толькі назвы некаторых рэцэнзій на манаграфіі Уладзіміра Васільевіча, напрыклад, І. Сачанкі на кнігу «Як само жыццё» —

«Каштоўны скарб», Л. Гарэлік на даследаванні «Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс» — «Талент —

Уладзімір Гніламёдаў.

быць асобай», А. Марціновіча на працу «Ад даўніны да сучаснасці: нарыс пра беларускую паэзію» — «3 энцыклапедычным падыходам» і інш. Ён з’яўляецца вядучым тэарэтыкам і філосафам у сучаснай беларускай навуцы пра літаратуру, галоўным знаўцам творчасці Я. Купалы, І. Мележа, М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі, Р. Барадуліна, В. Зуёнка, без перабольшання, — усёй сучаснай беларускай паэзіі, а таксама літаратуры беларускага замежжа, у прыватнасці беларускай літаратуры ў Польшчы і інш. Усяго вучонаму належыць больш за 1000 навуковых работ, у тым ліку каля 30 кніжных выданняў. Высокую ацэнку літаратурназнаўцаў і грамадска-культурнай супольнасці атрымалі яго манаграфіі «Традыцыі і наватарства» (1972), «Упоравень з векам» (1976), «Як само жыццё» (1980), «Сучасная беларуская паэзія: Творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс» (1983), «Іван Мележ: нарыс жыцця і творчасці» (1984), «Ля аднаго вогнішча» (1984), «Класікі і сучаснікі» (1987), «Праўда зерня: Паэзія Васіля Зуёнка» (1992), «Янка Купала: новы погляд» (1995), «Ад даўніны да сучаснасці» (2001) і інш. На апошняе манаграфічнае даследаванне У. Гніламёдава «Літаратура. Гісторыя. Свядомасць: гісторыка-літаратурны нарыс» (2017), напісанае сумесна з аўтарам гэтых радкоў, станоўчымі рэцэнзіямі адгукнуліся такія аўтарытэтныя рэспубліканскія выданні, як часопісы «Беларуская думка», «Польмя», «Нёман», «Маладосць», «Весці НАН Беларусі», газеты «Літаратура і мастацтва», «Навука», «Культура» і іншыя. Гэтае фундаментальнае навуковае выданне прысвечана вывучэнню вызначальных праблем айчынай літаратуры ў цеснай сувязі з вядучымі парадыгмамі сацыяльна-гістарычнага развіцця і працэсам фарміравання нацыянальнай свядомасці беларускага народа.

У. Гніламёдаў з’яўляецца суаўтарам арыгінальнага праекта «Поэзия русского слова: антология» ў 2 тамах (2019), дзе ўпершыню ў гуманітарыстыцы і культуры распрацаваны тэарэтыка-метадалагічныя прынцыпы і канцэптальныя асновы анталогіі сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі як ідэянамастацкай сістэмы, выяўлены сюжэталогічныя эндаскапія і структура-кампазіцыйная парадыгма анталогіі, раскрыты ідэяна-эстэтычная спецыфіка і грамадска-культурны феномен сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі.

Уладзімір Васільевіч быў навуковым кіраўніком і адным з выканаўцаў праектаў Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў «Рускамоўная паэзія Беларусі мяжы XX—XXI стагоддзяў: традыцыі, духоўны вопыт, мастацкія прыярытэты», «Беларуская паэзія ў сістэме сучасных сацыякультурных працэсаў», «Нацыянальны тып свядомасці ў беларускай літаратуры: ідэяна-эстэтычная спецыфіка» і інш.

Вучоны кажа, што наша спецыяльнасць — літаратурназнаўства — патрабуе не толькі прафесіяналізму, вялікага досведу і глыбіні пазнанняў, але і душэўных высілкаў, эмацыянальнага ўдзелу, пачуцёвых адносін, суперажывання герою. Каб авалодаць ёю, трэба ўмець максімальна наблізіцца да пісьменніка, трапіць у яго светапогляд, духоўную прастору, разгадаць асновы прафесійнага рамяства. Навуковы метад У. Гніламёдава грунтуецца на выяўленні суадносін традыцыйнага і наватарскага ў мастацкім творы, на раскрыцці таго, як ідэянае, тое, што заключана ў яго змесце, рэалізуе сябе ў паэтыцы і стылі. Якраз тут і павінен сцвярджаць сябе індывідуальна-аўтарскі пачатак.

Сёння мала хто ведае, што на маладым таленавітым крытыку У. Гніламёдава некалі вывараў-апрабоўваў многія свае наватарскія літаратурнакрытычныя канцэпцыі і сістэмныя погляды знакамітыя даследчыкі, выдатны знаўца паэты і паэзіі Рыгор Бярозкін, што па самых складаных і актуальных праблемах вывучэння слоўнага мастацтва даволі часта з ім раіўся яго былы выкладчык, аўтарытэтны літаратурназнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Калеснік.

Дзелавыя, прафесійныя і чалавечыя якасці Уладзіміра Васільевіча высока цанілі выдатныя беларускія пісьменнікі і паэты Максім Танк, Аркадзь Куляшоў, Пімен Панчанка, Андрэй Макаёнак, Іван Чыгрынаў, Іван Шамякін і іншыя. Напрыклад, даведаўшыся пра тое, што навуковым кіраўніком маёй дысертацыйнай працы з’яўляецца У. Гніламёдаў, падчас адной з нашых сустрэч і гутарак у маі 1993 года Максім Танк заўважыў: «Ну, гэта і крытык цікавы, і чалавек, па-мойму, вельмі харошы. Ён сочыць за літаратурай, за навінкамі ўсімі. Так што можна вас павіншаваць з такім кіраўніком...»

Віншуем Уладзіміра Васільевіча з высокай узнагародай і жадаем новых поспехаў на ніве літаратурнага ведавання і мастацкай творчасці!

Мікола МІКУЛІЧ